Lakivaliokunnalle

Asia: *U 76/2021 vp, EU-rikosten luettelon laajentaminen, täydentävä lausunto*

Valiokuntakuulemisessa 3.2.2022 nousi kysymys siitä, olisiko mahdollista tai tarpeellista rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vuoksi tai muista syistä tarkastella nykyisen kiihottamisrikossäännöksemme sanamuotoa. Puheenjohtaja otti esille sen, että vastikään säädettyyn terrorismirikokseen liittyvää julkista kehottamista koskevaan säännökseen sisällytettiin on omiaan -vaaraedellytys, jollaista kiihottamisrikoksen tunnusmerkistöön ei sisälly. Tulisiko kansallista kiihottamisrikoksen säännöstä tarkentaa? Tähän kysymykseen esitin suullisesti joitakin huomioita. Tässä palaan niihin vielä kirjallisesti.

> 5 e § (22.12.2021/1267)
> Terrorismirikoksiin liittyvä julkinen kehottaminen
>
> Joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai houkuttelee värväytymiseen terroristiryhmään tai tässä luvussa rangaistavaksi säädetyn rikoksen tekemiseen siten, että kehotus tai houkuttelu on omiaan aiheuttamaan värväytymisen tai terrorismirikoksen tekemisen, on tuomittava *terrorismirikoksiin liittyvästä julkisesta kehottamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

> 10 § (13.5.2011/511)
> Kiihottaminen kansanryhmää vastaan
>
> Joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, on tuomittava *kiihottamisesta kansanryhmää vastaan* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Tuon esille sen, että kiihottamisrikos on tullut Suomen oikeuteen jo 1970-luvun alussa, kun Suomi liittyi YK:n rotusyrjinnänvastaiseen yleissopimukseen. Rikosnimikkeeksi tuli silloin kiihottaminen

kansanryhmän syrjintään. Sääntely on siten vanhahtavaa, eikä tuohon aikaan perus- ja ihmisoikeusnäkökohdille asetettu samaa painoa kuin nykyään.

Kun kiihottamisrikossäännöstä uudistettiin rikoslain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen yhteydessä 1990-luvun alussa, hallituksen esityksessä esitettyyn säännökseen, joka muutoin pidettiin lähes ennallaan, eräitä rajaavia ja täsmentäviä muutoksia. Ne jäivät kuitenkin toteutumatta, koska juuri lakivaliokunta ei pitänyt tarpeellisena, että säännökseen lisättäisiin tällaisia. Ks. LaVM 22/1994 vp (HE 94/1993 vp), s. 9–10:

> Vaatimuksena teon tosiasiallisesta vaarallisuudesta halutaan sulkea rangaistavuuden ulkopuolelle teot, jotka eivät vähäisen haitallisuutensa vuoksi edellytä rikosoikeudellista seuraamusta. Esimerkkeinä tällaisista teoista mainitaan harkitsemattomat ja leikilliset huomautukset. Tahallisuusvaatimuksen tiukennuksella puolestaan pyritään turvaamaan normaali tiedonvälitys. Kansainvälisessä ihmisoikeuskäytännössä on jouduttu arvioimaan ilmaisuvapauden ja kansanryhmän suojaamisen välistä rajaa, ja ehdotuksessa esitetty mahdollisuus intressien välisestä ristiriidasta on todellinen.
>
> Valiokunnan käsityksen mukaan soveltamisedellytysten tiukennukset ovat kuitenkin liian pitkälle meneviä, sillä nykyisen säännöksen soveltamisessa ei ole ilmennyt tällaisia muutoksia puoltavia epäkohtia. Säännöksessä mainitut teot ovat sellaisenaan, ilman ehdotuksessa mainittuja seurauksia, niin haitallisia, että rikosoikeudellinen sanktiouhka on perusteltu. Viime kädessä tuomioistuinten on arvioitava, onko esimerkiksi tiedonvälityksessä tai taiteellisessa esityksessä syyllistytty rangaistavaan tekoon, ottaen huomioon erilaiset intressit ja niitä koskevat oikeusnormit. Valiokunta ehdottaa sanojen "aiheuttaakseen ryhmään kohdistuvaa väkivaltaisuutta, vihamielisyyttä tai syrjintää, ja teko on omiaan aiheuttamaan sanotunlaisen seurauksen, hänet" poistamista sekä sanojen "[J]os joku" korvaamista sanalla "[J]oka".

Tuohon aikaan säännöstä käytännössä juuri lainkaan sovellettu. Sanavapausnäkökohdat ovat ihmis- ja perusoikeuksien käytännön merkityksen vuoksi vahvistuneet viime vuosikymmeninä.

Totesin kuulemisessa, että jos tuonnempana direktiivistä seuraisi tarvetta muuttaa nykyistä kiihottamisrikossäännöstä, kuten on luultavaa, samassa yhteydessä olisi mahdollista tarkastella säännöksen teonkuvausta ja sanamuotoa, huolehtien toki siitä, että kiihottamisrikoksena rangaistaan ne teot, joita kansainvälisperäinen sääntely edellyttää ja joita kansallisen harkinnan nojalla säännöksen alaan harkitaan kuuluvaksi.

Rikostunnusmerkistön sisällöllinen tarkentaminen esimerkiksi teonkuvausta muuttamalla tai lisäämällä esimerkiksi jokin vaaraedellytys edellyttäisi joka tapauksessa huolellista kansallista valmistelua, koska kyse on vaikeasti säänneltävästä aihealueesta jota on viime vuosina kehitetty ennen muuta tuomioistuinten tulkinnoin.

Kuten varsinaisessa lausunnossani esitin, kansallisessa rikoslainsäädännössä on vihapuheen ja viharikosten suhteen edelleen kehittämistarpeita, vaikka sääntelymme varsin pitkälle jo vastaa sitä, mitä voi kuvitella direktiivin, jos sellainen tulisi annetuksi, Suomelta edellyttävän.

Porthaniassa, 3.2.2022

Kimmo Nuotio
rikosoikeuden professori
johtaja, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti